

Mieskansalainen voi ummistaa silmänsä ruumiin ja sielun ristiriidalta. Siksi miesjournalisti voi rehellisesti väittää, että kansalaisten tarvitsemien journalististen tuotteiden kuuluu sisältää vain yhteiskunnallista tietoa ja arvioita. Naiskansalaisuuden toteuttamiseksi naisen pitää kuitenkin tietää myös se, miten naisena kuuluu olla, vaikkei toteuttaisikaan sitä. Jos journalistien tehtävänä on kansalaisen elämään keskeisesti vaikuttavan uuden tiedon tarjoaminen, silloin meikkikoulu on journalismia.

Linda on yhtä vähän turha julkkis kuin Emu ja Natokin.

Maija Töyry, VTM, vapaa toimittaja

PEIK JOHANSSON

Tiedotustutkija Bosah Ebon mukaan yhdysvaltalaisilla Afrikka-uutisilla on kolme uutiskriteeriä: kaupallinen, poliittinen ja sosiokulttuurinen. Kaupallisen uutiskriteerin mukaan uutinen on tuote, jonka on tuotettava voittoa. Sensaatiot ja poikkeukselliset tapahtumat, kuten sodat, vallankumoukset, pakolaiskriisit, nälänhädät ja vaalit ovat myyviä uutisia.

Poliittisen uutiskriteerin mukaan Afrikka-uutinen on kiinnostava vain, jos Yhdysvaltojen poliittiset intressit ovat uhattuna. (Ebo kirjoittaa Yhdysvalloista, mutta uskallan yleistää tämän koskemaan myös muita länsimaita, YK:ta sekä länsimaisia avustusjärjestöjä ja yhtiöitä, joiden intresseihin Afrikka-jutuissa samastutaan.)

... aina rakas ompi Kongo

Sosiokulttuurisen uutiskriteerin mukaan Afrikkaa katsotaan länsimaisten silmälappujen välistä. Historiallisilla ja kulttuurisilla taustoilla ei ole juuri merkitystä, eikä kirjeenvaihtajilla

ole useinkaan riittävää tietämystä taustojen ymmärtämiseen. Etnosentrisen näkökulman vuoksi Afrikka kuvataan usein vieraana, pelottavana, järjettömänä, köyhänä ja hyödyttömänä.

• • •

Olen tutkinut Helsingin Sanomien, Hufvudstadsbladetin, Kansan Uutisten sekä Suomen Kuvalehden Afrikasta kertovia juttuja vuodelta 1997. Noin puolet Afrikan 54 valtiosta mainittiin ainakin kerran.

Taustajutut saattoivat hukkaa ohimenevistä ja tapahtumien kannalta epäolennaisista seikoista raportoivien uutisjuttujen tai pääasiassa kirjoittajan omista ennakkoluuloista kertovien kommentaarien alle. Helsingin Sanomien sunnuntaisivuilla (6.4) oli koko sivun jutun, jossa Pentti Suominen valitteli sitä, ettei Tarzanin ja lähetyssaarnaajien villiä ja romanttista Afrikkaa enää ole. "On vain kaaosta ja kuolemaa kuten Zairessa, entisessä Kongossa." Suominen haikaili aikoja, jolloin radiossa soi "Bingo bango bongo, mulle rakas omppi Kongo" ja mustaa miestä sai vielä vapaasti sanoa neekeriksi. "Nekrukaan ei ollut erityisen pahansuopa nimitys."

Toukokuussa Helsingin Sanomat (4.5) julkaisi ensi kertaa Afrikkaan matkustaneen toimittajansa kolumnin: "Miksi Zairesta pitäisi välittää?" Heikki Aittokoski totesi kolumninsa aluksi, että Zaire on afrikkalainen maa, joka sijaitsee noin 7 000 kilometrin ja vielä useamman valovuoden päässä Suomesta. "Kulttuurisessa mielessä ei juuri pääse kauemmas, vaikka turvautuisi Yhdysvaltain avaruushallinnon Nasan palveluihin. Maamme kaupalliset intressit Zairessa ovat olemattomat. Kehitysapumme painopisteet ovat aivan muualla. Poliittista merkitystä Zairella on Suomen kannalta vielä vähemmän. Ainakaan Zaire ei ole mukana, kun Nato laajenee. Emu-kriteereiden täyttymiseen Zairen kriisi ei näillä näkymin vaikuta." Aittokoski pahoitteli sitä, että Zairen sisällissota ei toimi Hollywoodin keinoin. "Vastakkain eivät ole Hyvä ja Paha, joista Hyvä lopulta voittaa. Vastakkain ovat Paha (presidentti Mobutu Sese Seso) ja Ehkä-vähän-vähemmän-paha (kapinajohtaja Laurent Kabila), joista Kabila voittaa." Aittokosken ensimmäisen Afrikassa päivätyn uutisraportin kuvituksena oli lähes kaksi kertaa tekstiä suurempi värikuva, jossa zairelaismies kauppasi elävää krokotiilia Kinshasan torilla.

Sillä aikaa kun maailman sotakirjeenvaihtajat odottivat taisteluita Kinshasassa, rauhanomaisesta vallanvaihdosta neuvoteltiin milloin Etelä-Afrikassa, milloin Gabonissa, milloin Kongon tasavallan edustalla kelluneessa eteläafrikkalaisessa sotalaivassa. Näyttävästi uutisoidut rauhanponnistelut eivät tuottaneet tulosta, mutta silti valta vaihtui lähes väkivallattomasti. Kabila otti Kongossa vallan ja lupasi järjestää vaalit kahden vuoden päästä. Utissähkeissä oli kuitenkin puhuttu Kabilan armeijassa taistelleiden ruandalaisotilaiden syyllistymisestä satojen tuhansien hutupakolaisten joukkomurhiin.

Päivälehdet julkaisivat lukuisia pikku-uutisia, joissa YK:n pääsihteeri, muutamat länsimaiset avustustyöntekijät sekä Kongon uusi presidentti väittelivät joukkomurhasyytöksistä ja esittivät uhkavaatimuksia toisilleen. Kesäkuussa Kongo-Zaire katosi uutiskartalta, eikä mikään lehti enää reagoinut, kun Amnesty International julkaisi joulukuussa raportin, jonka

mukaan ruandalaisotilaiden toteuttamissa joukkomurhissa oli surmattu satoja, ellei peräti tuhansia ruandalaisia hutuja.

• • •

Syksyn suurissa Afrikka-uutisissa oli kaikissa jonkinlainen tuttuuden täky. Mombasan levottomuudet koskettivat suomalaisia, sillä monet suomalaiset ovat käyneet siellä lomalla ja ainakin verorahojamme on käytetty Keniassa toteutettuihin kehitysyhteistyöhankkeisiin. Helsingin Sanomien Pekka Mykkäsen juttumatkan tuloksena syntyivät suurimmat jutut, joissa pelättiin vuodenvaihteessa pidettyjen vaalien johtavan heimoriitoihin ja sisällissotaan.

Nigeria sai paljon palstatilaa Suomen Kuvalehdessä ja Hufvudstadsbladissa lehtien toimittajien käytyä Shellin maksamalla matkalla tutustumaan öljy-yhtiön propagandatyöhön. Shellin tuntevat kaikki, mutta harva tietää yhtiön toiminnasta Nigeriassa. Suomen Kuvalehden kuusisivuisessa kansijutussa ei mainittu lainkaan Nigerian öljyalueiden ihmisoikeusloukkauksia eikä sitä, että juttu oli tehty Shellin rahoilla. Suomalaistoimittajat tapasivat muutaman päivän Nigerian-matkallaan vain Shellin väkeä sekä Shellin rahoittaman luonnonsuojelujärjestön edustajan. Pian suomalaisten Nigerian-matkan jälkeen Helsingin Sanomat ja Hufvudstadsbladet julkaisivat Suomessa vierailleen nigerialaisen ympäristöaktivistin Shell-kriittisen haastattelun.

Loppuvuoden afrikkalaisen human intrest -jutun aiheena oli Winnie Madikizela-Mandelan ihmisoikeusrikosten käsittely Etelä-Afrikan totuus- ja sovintokomissiossa. Presidentti Nelson Mandelan entistä vaimoa on syytetty lukuisista pahoinpitelyistä sekä osallisuudesta 18 ihmisen murhaan. Totuuskomission toistaiseksi käsittelemästä noin kymmenestä tuhannesta ihmisoikeusloukkauksesta valtaosa koskee rotuerottelukauden poliisin apartheidin vastustajiin kohdistamia ylilyöntejä. Winnien tapaus sai uutisissa kuitenkin enemmän huomiota kuin kaikki muut tapaukset yhteensä.

*Peik Johansson,
vapaa toimittaja*